

بردباری والدین و تاثیر آن در تحکیم خانواده^۱

چکیده

خانواده به عنوان مقدس‌ترین نهاد انسانی در پیشگاه باری تعالی است. والدین به عنوان عناصر مهم خانواده ضامن حفظ و نگهداری کانون گرم خانواده هستند، و چگونگی و کارکرد آنها موجبات تحکیم و یا تزلزل خانواده را مهیا می‌سازد، بردباری به عنوان صفتی پسندیده در والدین می‌تواند بر تمام جنبه‌های خانواده اثر مستقیم بگذارد، از این رو ضرورت دارد اثرات بردباری والدین بر تحکیم خانواده واکاوی تا با شناخت و آگاهی از این زمینه‌ها هر چه بیشتر روابط بین اعضای خانواده مستحکم‌تر و بنیان خانواده استوارتر گردد. این تحقیق با شیوه یکتاخانه‌ای و روش توصیفی به بررسی بردباری والدین و تاثیر آن در تحکیم خانواده می‌پردازد. در بررسی‌های انجام شده در منابع معتبر نتایج حاکی از این بود که راه‌های تقویت صبر در والدین جهت دستیابی به تحکیم خانواده شامل: دست یافتن به شناخت در زمینه حوادث، داشتن همت بلند و اراده قوی، استغفار در زمان گناهان کردن، قائل به امتحان و آزمایش الهی، باور به امداد خدا، ایمان قوی، داشتن درک و بصیرت عمیق و بردباری والدین بر فرزندان به مثابه تحکیم خانواده شامل: بردباری برپرخاشگری فرزندان، بردباری در برابر گذشتن از خطای فرزندان و بردباری در برابر عیوب فرزندان می‌باشند.

کلیدواژه‌ها: بردباری، بردباری والدین، تحکیم خانواده

^۱ زهرا امیری فر طلبه سطح دو حوزه علمیه فاطمیه بردسیر

مقدمه

بزرگترین چالش دنیای امروز گرمی خانواده هاست، که در دنیای مدرن با تمام پیشرفت ها ، مسئله تحکیم خانواده از مسائل و چالشهای مهم می باشد، انسانها با تمام پیشرفتهای و تحصیلات عالیه نتوانسته اند در زمینه تحکیم خانواده و کاهش روابط سرد و بی روحی کاری اساسی انجام دهند. موارد زیادی در تحکیم خانواده موثر هستند، والدین به عنوان مهمترین و بنیان گذاران خانواده نقش کلیدی در تحکیم خانواده دارند، که علل و پدیده های زیادی مرتبط با والدین در تحکیم خانواده نقش آفرینی می کند، از این علل می توان به بردباری والدین و نقش آن در تحکیم خانواده نام برد.

بردباری صفت پسندیده و برگرفته از تئوری های منابع اسلامی و دینی است که هر چند در روایت ناسی هم به آن تاکید می شود، اما ریشه اصلی آن در قرآن و منابع دینی یافت می گردد. در مسائل مرتبط به خانواده روابط خانوادگی، گرمی و مفهوم خانواده از جایگاه مهمی برخوردار است در فرهنگ دینی خانواده بر حسب قرار داد تنظیم نشده بلکه خانواده بر پایه انس ، عشق و محبت بنا شده است و والدین زمانی می توانند منجر به گسترش روابط و گرمی در خانواده شوند که بردبار باشند.

ضرورت مسئله مورد بحث در این تحقیق توجه به عواملی است که می تواند والدین را در تحکیم خانواده کمک کند، بردباری به عنوان صفتی پسندیده از اموری است که واکاوی آن می تواند به والدین در تحکیم خانواده و داشتن روابط سالم اثر بخش باشد، از این رو شناسایی عوامل منجر به بردباری در والدین و افزایش استحکام خانوادگی اهمیتی دوچندان دارد. نوشتاری در زمینه مورد بحث انجام شده از جمله:

کتاب: «تحکیم خانواده از منظر حقوق و اخلاق» به قلم عباسعلی اختری در دو بخش آگاهی ها و شناخت قبل از ازدواج و بایدها و نبایدهای بعد از ازدواج تقسیم به رشته تحریر در آمده و عوامل تحکیم خانواده و نیز عواملی که با استحکام خانواده در تضاد است را در نظام فرهنگ اسلامی در پرتوی قرآن، روایات و تحلیل های علمی مورد نقد قرار می دهد.

کتاب «سبک زندگی و تحکیم خانواده» به قلم احمد طهماسبی با هدف آشنایی والدین و فرزندان آن ها با اصول تحکیم بنیان نهاد مقدس خانواده در ۵ فصل با بهره گیری از آیات،

روایات و سیره علمای شیعه در استحکام بخشی به نهاد خانواده و ترسیم اصول کلی سبک زندگی اسلامی ایرانی منتشر شده است.

کتاب «قدرت صبر» به قلم ام جی رایان مترجم زهره زاهدی که این کتاب نگرش های درونی و تجربیاتی در اختیار نویسنده می گذارد تا بتوانند علاوه بر صبوری میایی در عشق، شادی در لحظه ها و رضایت از خود، به اوج برسند.

پایان نامه «زمینه ها و کارکردهای عاطفی تحکیم خانواده» به قلم زهرا غفاری قدیر که به زمینه ها و کارکردهای عاطفی تحکیم خانواده در دو زمینه نظیر عوامل عاطفی و موانع عاطفی و مباحثی همچون سنخیت در ایمان، تعهد به میثاق غلیظ، تأمین نیازهای جنسی زوجین، عمل به معروف از ناحیه مرد و قوامیت وی پرداخته است.

مقاله «آموزش صبر به کودکان برای ارتقای سلامت معنوی آنان: راهنمای والدین» به قلم باقر غباری بناب و رویا راقبیان که به آماده سازی والدین برای آموزش صبر به عنوان فضیلت برای دانش آموزان دوره دبستان پرداخته شده است.

الف - مفهوم شناسی

۱- بردباری

بردباری در لغت یعنی حلم . تحمل . تاب و تحمل . احتمال . صبر. شکیبائی.^۱ در اصطلاح نیز بردباری، بعد از علم، شریف ترین کمال انسانی است، به گونه ای که علم بدون آن سودی نخواهد بخشید.^۲ کمال این صفت وقتی است که انسان با قرار گرفتن در شرایط بروز غضب، اعضا و جوارح خود را از اعمالی که در واقع پاسخ مثبت به هیجان غضب است، بازدارد.^۳

۲- تحکیم خانواده

تحکیم در لغت یعنی کسی را حاکم یا داور کردن . در فارسی به معنای استوار کردن.^۴

^۱ دهخدا، لغت نامه، ج ۱، ص ۴۷۲

^۲ نراقی، جامع السعادات، ج ۱، ص ۳۳۲

^۳ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۲۴۳

^۴ معین، فرهنگ معین، ص ۶۸۳

خانواده گروهی از افراد است که از طریق خون، ازدواج یا فرزندخواندگی به هم پیوند خورده‌اند و کارکرد اجتماعی اصلی آنها تولید مثل است.^۱

مقصود از تحکیم خانواده، فراگیری اصل اعتدال میان همگان، حاکمیت اخلاق و حفظ حقوق همهی اعضاست. اگر هدف از برقراری زوجیت و تشکیل خانواده، به تعبیر قرآن، «به سکونت رسیدن اعضاست».^۲

۴- والدین

والدین یا زادآوران به معنی پدر و مادر است.^۳ بنابراین در اصطلاح در این تحقیق والدین به سرپرست فرزند یا فرزندان هم اطلاق می‌گردد.

ب- راه‌های تقویت صبر در والدین جهت دستیابی به تحکیم خانواده

برای اینکه بتوان اثر بردباری والدین بر تحکیم خانواده را بررسی کرد ابتدا باید بدانیم از چه راه‌هایی می‌توانند والدین به بردباری دست یابند تا بردبار باشند و بتوانند با بردباری خویش زمینه تحکیم خانواه را فراهم سازند.

۱- دست یافتن به شناخت در زمینه حوادث

والدین ابتدا باید در زمینه حوادث مرتبط به خانواده شناخت کافی داشته باشند تا بتوانند نسبت به این حوادث از خود بردباری نشان دهند. خداوند در این باره از زبان حضرت خضر(ع) به حضرت موسی(ع) هشدار می‌دهد که به سبب عدم شناخت و ناآگاهی قادر به بردباری در برابر افعال نخواهد بود و به سرعت نسبت به کنش‌ها واکنش عاطفی نشان خواهد داد. پس نمی‌تواند در برابر حوادث و گفتارها صبوری پیش گیرد. خداوند بیان می‌کند: «وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا»^۴ و چگونه می‌خواهی بر چیزی که از آن خبر و آگاهی نداری صبر پیشه کنی؟!

^۱ ساروخانی، جامعه‌شناسی خانواده، ص ۱۳۵

^۲ حسینی، تحکیم خانواده در آموزه‌های قرآنی، ص ۲۱

^۳ دهخدا، لغت نامه، ج ۱، ص ۱۳۲۴

^۴ سوره کهف، آیه ۶۸

بنابراین داشتن آگاهی در زمینه حوادث امکان تفکر در آن و زمینه بردباری را مهیا می سازد.

« تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَقِيبَ لِلْمُتَّقِينَ »^۱ خداوند همچنین آگاهی از قوانین و سنتهای الهی را زمینه ساز صبر و تحمل در سختیها و شدايد دانسته و می خواهد تا نسبت به قوانین و سنتهای الهی آگاهی یابند. پس آگاهی والدین نسبت به حوادث اهمیت زیادی در ایجاد صبوری دارد. و وقتی شناخت از حوادث خانواده مهیا گردد، بردباری در والدین زمینه تحکیم خانواده را فراهم می سازد.

۲- داشتن همت بلند و اراده قوی

از دیگر عوامل مهم ایجاد و افزایش بردباری والدین همت عالی و عزم قوی و اراده استوار است. خداوند در آیاتی از قرآن اراده قوی را عامل بردباری دانسته و فرموده است: « وَإِنْ تَصَبَّرُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ »^۲ یعنی این عزم و اراده قوی بر امور است که موجب صبر و تقوای الهی می شود. طبق ایه عزم وادراهِ والدین در تحکیم خانواده می تواند منجر به تقویت بردباری در آنان گردد.

همچنین اگر والدین بخواهد در حوزه عمل و اراده، به عزم در کارها دست یابد، باید اصل شرح صدر و گذشت و آمرزش را مد نظر قرار دهد. از این روست که خداوند به ارتباط میان صبر و غفران در تحقق عزم و همت عالی اشاره کرده و می فرماید: «وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ»^۳ و برای کسی که صبر کند و ببخشد؛ به راستی که آن از مصادیق عزم در کارها است. پس وقتی والدین اراده و عزم قوی داشته باشند در برابر مشکلات و عوامل مرتبط به خانواده بردبار شده و این امر منجر به تحکیم خانواده می شود.

^۱ سوره هود، آیه ۴۹

^۲ سوره آل عمران ، آیه ۱۸۶

^۳ سوره شوری، آیه ۴۳

است در خانواده که به‌طور طبیعی روابط دوستانه وجود دارد، عمیقاً کارساز خواهد بود.^۱

پس آیات قرآن بردباری در برابر خطای دیگران را امری درست می‌دانند. «هنگام گذشت و بخشش، با اعتماد به نفس از خطای افراد چشم‌پوشی می‌کنیم، بنابراین قدرت خودکارآمدی و حس کنترل ما در موقعیت‌های ناخوشایند افزایش می‌یابد».^۲

حضرت علی (ع) در این باب فرموده اند: «لَا تَقْسِرُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى آدَابِكُمْ ، فَإِنَّهُمْ مَخْلُوقُونَ لِزَمَانٍ غَيْرِ زَمَانِكُمْ»^۳ آداب و رسوم خود را به فرزندانان تحمیل نکنید، زیرا آنان برای زمانی غیر از زمان شما آفریده شده اند

بردباری در برابر خطای فرزند درواقع نوعی شخصیت قائل شدن برای فرزندان است با استفاده از این نوع رفتار که آمیخته با گذشت است هم «ارزش کار مثبت فرزندان در نظر گرفته می‌شود و بهتر جذب می‌شوند و هم خالصانه تر تلاش و تحرک خود را در خدمت اهداف و ایده‌های متعالی و تحکیم خانواده قرار می‌دهند»^۴

بردباری والدین در ارتباط با فرزندان را می‌توان در نوع رفتار محبت‌آمیز و پر از بخشش و تحمل آنان دید، زیرا بهترین نوع دعوت به خیر و نیکی در تعالیم اسلامی دعوت عملی است نقش دعوت عملی در سازندگی فرد و جامعه، بسیار مهم و مؤثر است، تا آنجا که حضرت صادق (ع) می‌فرماید: «كُونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِالْخَيْرِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ»^۵ با غیر زبان‌هایتان مردم را دعوت کنید.

و هنگامی که والدین عملاً در رفتارشان بردباری را به فرزندان می‌آموزند و علاوه براینکه به آنان کمک می‌کنند تا به بلوغ شخصیتی رسیده و این رفتارها را در زندگی شخصی و

^۱ حسن‌زاده، عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی، ص ۶۱.

^۲ عزیزی، بررسی الگوهای تعاملی خودکارآمدی عمومی، ص ۱۴.

^۳ ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ص ۱۰۲

^۴ محدثی، آشنایی با اصول و عوامل تحکیم خانواده، ص ۴۷

^۵ کلینی، اصول کافی، ص ۷۸

اجتماعی آینده خودشان به کارگیرند، منجر به تحکیم روابط بین خود و فرزندان شده و بر همین اساس تحکیم خانواده را تضمین می کنند.

۳- بردباری در برابر عیوب فرزندان

یکی دیگر از علل تحکیم خانواده بردباری والدین در برابر عیوب فرزندان است، اگر عیب فرزندان را والدین با بردباری بپوشانند، موجب می شود، فرزندان نسبت به عیوب خود تفکر نموده و در صدد بر طرف کردن آن برآیند و از سوی دیگر موجبات تشنج در خانواده فراهم نگردد و استحکام خانواده از دست نرود

بردباری حضرت یعقوب علیه السلام و مدارای سی ساله با خطاهای فرزندان تجلی عینی و عملی این حقیقت است که عیب پوشی موجب جلب محبت طرف مقابل و زمینه ساز اصلاح خواهد بود.^۱

جایگاه بردباری ایشان تا آنجاست که فرزندان خدا را در رفتار پدر می بینند و در جواب پدر در آستانه مرگ، که پرسید پس از من چه چیز را می پرستید «أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ»^۲ شما کی و کجا حاضر بودید هنگامی که مرگ یعقوب در رسید و به فرزندان خود گفت که شما پس از مرگ من که را می پرستید؟ گفتند: خدای تو را و خدای پدران تو ابراهیم و اسماعیل و اسحاق را که معبود یگانه است و ما مطیع فرمان اویم. ساختار آیه می رساند که خدایی که بتواند بنده ای مانند یعقوب تربیت کند الیق پرستش است. حضرت یعقوب و حضرت یوسف (علیه السلام)، که در زندگی هدفمند عمل نموده اند، ضمن بردباری خویش قصد تربیت اعضای خانواده را داشتند.^۳

یکی از اموری که در تربیت کودکان و نوجوانان به منظور پرورش عفو و گذشت در آن ها نقشی مهم دارد خوش بینی است. تذکر والدین دربارهٔ نعمت های الهی حب الهی را که نتیجه اش خوش

^۱ پرچم و فاتحی سده ، کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده از منظر قرآن، ۷۰

^۲ سوره البقره، آیه ۱۳۳

^۳ همان

بینی به خداست در وجود فرزند پرورش می دهد و با نزدیکی دل ها و اصلاح روابط فرزندان، روح خوش بینی همراه با تقوایی ریشه دار که الزمة آن عفو و گذشت است در خانواده حاکم می گردد.^۱

انبیای الهی (علیه السلام)، نه فقط خطاهای اعضای خانواده را مجوزی برای طرد کردن از خانه نمی دانند بلکه، همواره راه جبران را برای آن ها باز می گذارند و ایشان را با آغوش باز می پذیرند. پس از خطای بزرگ فرزندان یعقوب، که نه فقط موجب طرد و بدبینی مطلق پدر درباره فرزندان نگشت بلکه، ایشان فرزندان را مورد حمایت خویش قرار دادند. فرزندان به سوی پدر بازگشتند و گفتند: «ای پدر، پیمانۀ از ما منع شد. برادرمان را با ما بفرست تا پیمانۀ بگیریم و ما نگهبان او خواهیم بود».^۲

بنی بشر به طور کلی بدون عیب و معصوم نیست، بنابراین والدین باید به این باور باشند که داشتن عیوب در فرزندان چیزی غیر قابل انتظار نیست بلکه آنچه مهم است چگونگی برخورد والدین با مشکل است، اگر بردباری باشد، اصلاح عیوب راحتتر است چرا که بردباری والدین در مقابل عیوب فرزندان منجر به تعقل آنان و در صدد رفع عیوب خود برخواهند آمده و این روند اوضاع خانواده را متشنج نکرده و تحکیم خانواده بهتر و روابط بین اعضا مستحکم تر خواهد شد.

نتیجه گیری

یکی از راهبردهای موثر در استحکام و آرامش بخشی به افراد خانواده بردباری است. این ویژگی اخلاقی و ملکه نفسانی در وجود مقربان الهی تجلی و بروز دارد. از این رو والدین به عنوان عناصر کلیدی خانواده با داشتن این صفت اخلاقی می توانند تحکیم خانواده را نهادینه و منجر به استواری و گرمی این نهاد کوچک اجتماعی شوند با توجه به بررسی بردباری والدین و تاثیر آن بر تحکیم خانواده در این تحقیق راه های تقویت صبر در والدین جهت دستیابی به تحکیم خانواده شامل: دست یابی والدین به شناخت و آگاهی درست از حوادث و مسائل خانواده، همتد و ادراک قوی در حل مشکلات و مسائل خانواده داشتن، توجه کردن با استغفار به عنوان عنصری تقویت کننده بردباری در آنان، اعتقاد والدین به آزمایش شدن از

^۱ پرچم و فاتحی سده، کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده از منظر قرآن، ۷۱

^۲ همان، ص ۷۵

طریق فرزندان و مشکلات آنان در پیشگاه باری تعالی، یقین داشتن که خداوند به خاطر بردباری آنان مشکل گشاست، داشتن ایمان و تقوا قوی و مهمتر از همه بصیرت و تعقل کردن در امور می باشند. با بیان راه های افزایش بردباری تأثیرات بردباری والدین در برابر برخی از مسائل منجر به کاهش تشنج و افزایش تحکیم خانواده می گردد از جمله: بردباری والدین بر فرزندان به مثابه تحکیم خانواده، بردباری برپر خاشگری فرزندان، بردباری در برابر گذشتن از خطای فرزندان و بردباری در برابر عیوب فرزندان، توجه والدین در بردبار بودن در عواملی که بیان شد موجبات تحکیم خانواده و رستگاری و فلاح در زندگی را میسر و نه تنها زندگی راحتی در دنیا نسیب خودشان و فرزندانشان می گردد، بلکه زمینه عاقبت بخیری در آخرت را برایشان فراهم می سازد.

منابع

*قرآن

۲. ابن ابی الحدید، فخرالدین، شرح نهج البلاغه، قم: کتابخانه آیتالله مرعشی، بیتا.
۳. پرچم، اعظم، فاتحی سده، فاطمه، کارکرد بخشش در تحکیم و آرامش خانواده از منظر قرآن، بصیرت و تربیت اسلامی، سال ۱۳، ش ۳۷، تابستان ۱۳۹۵.
۴. پسندیده، عباس، رضایت از زندگی، قم: دار الحدیث، ۱۳۸۴.
۵. حسن زاده، صالح، عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی، پژوهش نامه معارف قرآنی، شماره ۲۲، ۱۳۹۲.
۶. حسینی، اکرم السادات، تحکیم خانواده در آموزه های قرآنی، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۲۶، ۱۳۸۳.
۷. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۰.
۸. راغب اصفهانی، أبو القاسم الحسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، المحقق: صفوان عدنان الداودی، دمشق بیروت: دار القلم، الدار الشامیة، ۱۴۱۲.
۹. ساروخانی، باقر، جامعه شناسی خانواده، تهران: سروش، ۱۳۷۹.
۱۰. سرتیپی، زهرا، سهرابی، فرامرز، پسندیده، عباس، اثر بخشی آموزش صبر با تاکید بر مولفه های اسلامی بر به باشی روان شناختی زنان خانه دار، موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی، دانشگاه قرآن و حدیث قم، ۱۳۹۵.

۱۱. عزیزی، شهریار، بررسی الگوهای تعاملی خودکارآمدی عمومی، پیام مدیریت، شماره ۱۳ و ۱۴، ۱۳۱۸۶.

۱۲. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه کمره ای، تهران: اسوه، ۱۳۷۰
۱۳. محدثی، جواد، آشنایی با اصول و عوامل تحکیم خانواده، قم: بقیه الله، ۱۳۸۰.

۱۴. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۵.

۱۵. نراقی، مهدی بن ابی ذر، جامع السعادات، تحقیق محمد کلانتر، نجف: چاپ
افست، ۱۹۶۷ م.